

УДК: 343.2.01: 351.74

СПЕЦІАЛЬНА ТЕХНІКА В РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Хараберюш І.Ф., доцент, к.ю.н., начальник кафедри спеціальної техніки, інформатики та інформаційних технологій Донецького юридичного інституту МВС України

Специфічний напрямок пізнавальної діяльності людини у процесі розкриття і розслідування злочинів, який базується на вивченні подій, фактів і явищ об'єктивної реальності, на завершальному етапі повинний приводити до встановлення істини у вигляді доказів. Це положення і окремі положення КПК України [1, ст.ст. 2, 3, 22] вимагають від учасників провадження в кримінальних справах приймати усі передбачені законом заходи щодо всебічного, повного й об'єктивного дослідження обставин справи і встановлення істини.

Однак, питання про досягнення об'єктивної істини в ході провадження в кримінальних справах і взаємозв'язку її з процесуальною формою, на нашу думку, залишається відкритим. Ця проблема актуалізує питання про те, чи сприяє досягненню істини у кримінальній справі застосування в ході розкриття та розслідування злочинів спеціальної техніки і наукових досягнень.

У різні часи дослідженнями використання науково-технічних засобів у розкритті та розслідуванні злочинів займалися П.П. Артеменко, Ю.М. Батурін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, А.І. Вінберг, В.В. Вехов, М.С. Вертузасв, О.Г. Волеводз, В.И. Гончаренко, Г. Гросс, Л.І. Громовенко, В.І. Декшне, О.Ф. Долженков, П.А. Єрмаков, І.П. Козаченко, Г.І. Лебедєв, І.М. Лузгін, С.П. Митричев, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, М.В. Салтєвський, М.С. Строговіч, Е.Ф., Толмачев, В.Є. Шабалін, М.П. Шаламов, П.С. Семеновський, І.М. Якімов, І.Я. Фойницький, Г.С. Фельдштейн та багато інших учених. Проте, роль і місце спеціальної техніки в діяльності органів внутрішніх справ досі залишається дискусійним. Тому ми спробуємо розібратись у цьому питанні і довести необхідність фундаментального дослідження щодо використання спеціальної техніки для протидії злочинності в Україні.

Дійсно, питання про досягнення істини має безпосереднє відношення до правил оцінки доказів, отриманих, у тому числі, за допомогою спеціальної техніки. Зрозуміти і визначити реальне місце її ми зможемо, розглянувши процес встановлення істини у кримінальному судочинстві і оперативно-розшуковій діяльності в історичному аспекті.

Так, Статут кримінального судочинства 1864 року визначав не істину у широкому її розумінні, а «матеріальну істину», що, на думку окремих дослідників [2, с. 207; 3, с. 60; 4, с. 345], істотно обмежена процесуальними рамками.

Таким чином, є суттєве протиріччя між істиною як об'єктивним відображенням реальності і тією, яка досягається при провадженні у кримінальних справах оскільки остання завжди є формальною, змушеною ґрунтуватися не на усіх фактах, що мали місце в дійсності, а лише на тих, що були задокументовані у відповідності до кримінально-процесуального закону.

Сьогодні існує ряд перешкод для досягнення об'єктивної істини при провадженні в кримінальних справах, закріплених як у Конституції України, так і в кримінально-процесуальному законодавстві. Наприклад, вимога неодмінного встановлення істини з кожної кримінальної справи несумісна з встановленням Конституцією України (ст. 63), а потім і нормами КПК України (п. 2 ст. 43, п. 2 ч. 2 ст. 43-1, п. 6 ч. 1 ст. 69-1) правом обвинувачуваного, підозрюваного та свідка відмовитися давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів, а також з іншими випадками звільнення осіб від обов'язку свідчити.

Встановивши право на відмову осіб від обов'язку свідчити, законодавець явно надав перевагу охороні цінностей (презумпції невинності, збереження родинних відносин тощо), які знаходяться в основі цього права, встановленню істини «будь-якими засобами». Закріплене в ст. 62 Конституції України і розвинуте в нормах КПК України правило, що ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину, є суттєвою перешкодою для встановлення істини «будь-якими засобами».

Ми вважаємо, що до основних перешкод встановлення такої «істини» у кримінальному судочинстві варто віднести положення, які стосуються правил оцінки доказів, отриманих як із застосуванням технічних засобів, так і «традиційними» способами. До них належать ст.ст. 2, 28, 29, 30, 31, 32, ч. 2 ст. 62 Конституції України, що обмежують вторгнення держави в особисте і сімейне життя громадян і збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, а також забороняють використання при здійсненні правосуддя доказів, отриманих з порушенням кримінально-процесуального закону (ст.ст. 5, 14, 14-1, 15, 16, 65 і ряд інших положень КПК України). Ці положення суттєво обмежують органи досудового слідства у способах і формах збирання доказів, проведенні і документуванні процесуальних дій.

Але, якщо зняти усі формальні обмеження і заборони, поставивши метою кримінального судочинства хоча б наближення до істини шляхом з'ясування усіх обставин справи «будь-якими засобами», то для сучасного рівня науки і техніки таке завдання є цілком реальним. Наприклад, прослуховування телефонних і будь-яких інших видів комунікації, спостереження за громадянами у помешканнях, на роботі, вулиці й у громадських місцях, контроль за їхнім переміщенням, негласне збирання, перехоплення, обробка й аналіз будь-якої інформації зараз можуть бути реалізовані технічними засобами.

Таким чином, виникає нерозв'язне протиріччя між завданням встановлення істини у кримінальному процесі і способами її досягнення – протиріччя між метою і засобами. Очевидно, вирішити таке протиріччя неможливо, але можна спробувати згладити його. В цьому разі важливу роль може зіграти спеціальна техніка, яка використовується при провадженні в кримінальних справах в рамках, встановлених кримінально-процесуальним законом.

Зародження та впровадження у практику протидії злочинності технічних засобів для розкриття та розслідування злочинів пов'язано із структурно-функціональною перебудовою правоохоронної системи Росії, яка відбулась у 1860 році. Основним завданням модернізації існуючої системи поліцейських та судових органів було розмежування слідства та дізнання. Вирішення цього завдання здійснювалось паралельно за двома напрямками: по-перше, це структурна перебудова правоохоронної системи; по-друге – впровадження в практику розкриття та розслідування злочинів спеціально розроблених сучасних науково обґрунтованих технічних засобів та методів (антропометрія, дактилоскопія, фотографія), які мали узагальнююче визначення – практична криміналістика [5, с. 16-21].

В Україні криміналістична техніка почала формуватися вже в перші роки ХХ ст., коли були створені перші у світі багатопрофільні судово-експертні установи у містах Києві та Одесі, які спочатку називалися Кабінети науково-судової експертизи (КНСЕ). В цих судово-експертних установах працювали досвідчені фахівці-юристи і вчені-природники, які почали використовувати в практику боротьби зі злочинністю переважно методи і засоби криміналістичної техніки того часу. Основним завданням зазначених Кабінетів було проведення досліджень з кримінальних та цивільних справ за допомогою переважно методів криміналістичної техніки – фотографії, дактилоскопії, балістики, мікроскопічного аналізу. До завдань КНСЕ було віднесено також надання, в особливо важливих випадках, допомоги спеціаліста слідчим при проведенні огляду місця події [6, с. 40].

Слід зазначити, що саме криміналістикою розроблена теорія фіксації інформації. Видатні науковці-криміналісти (Г. Гросс, Г.І. Лебедєв, П.С. Семеновський, І.М. Якімов) на рубежі ХІХ та ХХ століть розробляли теоретичні основи використання спеціальної техніки в діяльності правоохоронних органів, які знайшли своє практичне застосування і в розшуковій роботі. В ті роки Г.І. Лебедєв писав, що успішну боротьбу із сучасними злочинцями може вести тільки та поліція, яка має новішу техніку, прикладні знання та вміло ними володіє [7, с. 103]. Саме здобутки та досягнення криміналістичної науки того періоду стали теоретичною основою ОРД [8, с. 71-72].

Надалі проблемам фіксації процесуальної та непроцесуальної інформації були присвячені праці вчених, як криміналістів, так і процесуалістів, а саме, Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, В.И. Гончаренко, Г.Г. Зуйкова, Л.М. Карнесвої, В.П. Колмакова, І.М. Лузгіна, С.П. Митричева, М.В. Салтєвського, М.С. Строговіча, В.Є. Шабаліна, М.П. Шаламова та багатьох інших дослідників. Проте, як

справедливо відмітив М.М. Лисов, в цих дослідженнях переважно приділялося більш уваги фіксації стану матеріального об'єкта [9, с. 7]. Але з часом виникла потреба фіксації різних явищ та процесів особливо у практиці ОРД та обґрунтування цього в її теорії. Відповідно, деякий час криміналістика як наука повинна була займатися дослідженнями проблем ОРД. Та в середині ХХ століття дослідження Б.С. Богданова, Д.В. Гребельського, В.О. Лукашова, А.Г. Лекаря, В.Г. Самойлова заклали фундамент як для молоді науки ОРД, так і нового погляду на проблеми використання спеціальної техніки органами внутрішніх справ.

Значний вклад у розвиток теорії ОРД внесли монографічні дослідження А.М. Аتماжитова, Ю.М. Антоняна, В.Г. Боброва, А.Ф. Возного, І.П. Козаченка, С.С. Овчинського, Г.К. Синилова, О.Б. Утевського та інших учених. Ці роботи дали можливість сформулювати самостійний предмет науки та ряд принципових положень ОРД. Відштовхуючись від цих фундаментальних праць, інші вчені змогли продовжити досліджувати різні напрямки ОРД, в тому числі – використання спеціальної техніки оперативними підрозділами.

Історичний досвід міліції та інших підрозділів органів внутрішніх справ свідчить, що застосування в їхній діяльності науково-технічних засобів поступово набувало великого практичного значення. Так, у 1918 році за окремим наказом кримінально-розшукова міліція була оснащена засобами дактилоскопії та фотографії, що сприяло підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю. Беручи до уваги історичний аспект впровадження техніки в роботу органів внутрішніх справ, треба відзначити, що у березні 1922 року на Всеросійському з'їзді керівників губернських і обласних відділів та підвідділів карного розшуку було вказано, що одним з найважливіших методів їхньої роботи при розслідуванні та попередженні злочинів є її наукова організація. Після з'їзду у травні цього ж року у центральному апараті було створено науково-технічний відділ Управління карного розшуку, який вирішував завдання розробки та організації застосування науково-технічних засобів [10, с. 11].

Сьогодні засоби спеціальної техніки застосовуються на всіх етапах розкриття та розслідування злочинів, починаючи зі збору інформації про подію, пошуку матеріальних слідів і їхніх відображень, а саме у вигляді образів, відтворених різними технічними засобами фіксації інформації. Одержання процесуально значимої інформації здійснюється на етапі досудового слідства, ґрунтуючись на дослідженні подій, фактів, предметів і образів, доступних для сприйняття людиною. Однак органи сприйняття, можливості обробки одержуваної інформації, здатність до її упорядкованого запам'ятовування і наступного відтворення з-за фізіологічних особливостей людського організму істотно обмежують діапазон і обсяг інформації про об'єкти, що можуть бути сприйняті, зафіксовані і згодом оброблені за допомогою ресурсів людського мозку. Коли ж можливості людського сприйняття будуть вичерпані, їхня роль переходить до технічних засобів (приладів), як особливих матеріальних засобів, інструментів дослідження, що виступають як продовження органів сприйняття судового експерта, фахівця, слідчого, оперативного працівника [7, с. 11].

М.А. Селіванов, обґрунтовуючи теоретичні засади використання криміналістичної техніки пише: "...цей розділ науки визначається як науково-напрацьована система технічних засобів та методів, створених на підставі відповідних теоретичних положень, узагальненні слідчої, експертної та судової практики, а також активного використання досягнень природничих наук при здійсненні заходів захисту від злочину, проведенні слідчих, оперативних і судових дій (зокрема, при збиранні речових доказів, їх слідчому огляді та попередньому дослідженню, а також у процесі криміналістичної експертизи) з метою запобігання злочинам, їх досудового розслідування та правильного вирішення кримінальних справ у суді" [11].

В.Ю. Шепітько визначає криміналістичну техніку, як розділ криміналістики, що є системою наукових положень і розроблених на їх основі технічних засобів, прийомів і методів, призначених для збирання, дослідження та використання доказів. Система криміналістичної техніки охоплює за його твердженням такі основні галузі: судову фотографію; судовий кіно- і відеозапис; трасологію; судову балістику; криміналістичне дослідження письма; техніко-криміналістичне дослідження документів; криміналістичне ототожнення особи за ознаками зовнішності; кримінально-реєстрацію. Під науково-технічними засобами криміналістики він розуміє прилади, пристосування та матеріали, які використовуються для збирання і дослідження доказів або створення умов, що ускладнює вчинення злочинів. Розглядаючи напрями розвитку криміналістичної техніки він виділяє три: оперативно-слідча, науково-дослідна, профілактична [12, с. 7, 32-33].

В.І. Галаган, досліджуючи використання слідчим інформації при провадженні досудового слідства, торкається питання його техніко-криміналістичного забезпечення. Він, зокрема, зупиняється на новітніх досягненнях науки, які з успіхом можуть використовуватись слідчим в своїй діяльності (АІПС, ЕОМ для провадження окремих експертиз, гenna дактилоскопія, засоби відео- та звукозапису тощо) [13, с. 19-23].

У цьому контексті зміст дефініції "техніко-криміналістичне забезпечення" можна визначити як діяльність суб'єктів кримінального процесу щодо використання науково-технічних засобів, методів та методик для виявлення, фіксації речових доказів з метою всебічного, повного та об'єктивного дослідження криміналістичної інформації як на досудовому слідстві, так і в суді [14]. Тим самим підкреслюється важлива роль спеціальної техніки [15, с. 10] у процесуальній діяльності органів внутрішніх справ.

Як свідчить слідча практика, близько 80 % речових доказів вилучається у ході огляду місця події, але лише близько 20 % з них попередньо досліджується. Причина у відсутності сучасних науково-технічних засобів та відповідних методик їх використання [16, с. 182]. Тому, ми вважаємо, необхідні наукові розробки, які б виключили цей недолік та підвищили оснащеність слідчих щодо вирішення завдань кримінального судочинства.

Досліджуючи виявлення закономірностей використання спеціальних пізнаць у досудових стадіях В.М. Ревака відзначає, що необхідність такого дослідження пов'язана з забезпеченням успішної боротьби з сучасною злочинністю. Формами використання спеціалістів, далі пропонує він, може бути комп'ютерне моделювання, відеозапис, інші сучасні науково-технічні засоби, які дозволяють швидко й ефективно виявити злочин [17, с. 9].

В.С. Бондар в свою чергу доводить, що одним із напрямів підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів при розслідуванні злочинів є оптимізація техніко-криміналістичного забезпечення, яка повинна досягатися завдяки інтеграції усіх видів спеціальних криміналістичних знань [18, с. 1, 7-8].

Д.Б. Сергєєва, проводячи комплексне кримінально-процесуальне і криміналістичне дослідження існуючих проблем зняття інформації з каналів зв'язку як слідчої дії, доходить висновку, що матеріали технічної фіксації даної слідчої дії є самостійним джерелом доказів [19, с. 13]. Тим самим визначається процесуальний статус інформації, яка отримана засобами спеціальної техніки.

На підтвердження цього може бути робота М.Ф. Сокирана, який у своєму дослідженні розглядає засоби фіксації ходу та результатів слідчих дій (носії інформації у вигляді фотографічних негативів, знімків, кінострічок, діапозитивів, фонограм, касет відеозапису, носіїв комп'ютерної інформації тощо). Названі вище матеріали технічного запису одержані при проведенні слідчих дій визнаються ним такими, що мають доказове значення. Він також доводить, що цифровий запис сигналів звуку та зображення є найбільш перспективним, тому що дозволяє виключити значні втрати якості зображення і звуку при записі й відтворенні та відрізняється простотою в налаштуванні і обслуговуванні апаратури [20, с. 7, 16]. На нашу думку, це дуже важливий висновок щодо напрямку удосконалення певної групи засобів спеціальної техніки, які використовуються не тільки для фіксування інформації, але і для її аналізу, обробки, модифікації, а також для забезпечення телекомунікації.

З іншого боку, проблема методів дослідження (тобто теорії проведення експертиз матеріалів цифрового відеозвукозапису) успішно вирішується в нашій країні. Сьогодні вже розроблені основи теорії виявлення слідів цифрової обробки сигналів, дослідженні нові теоретичні підходи до виявлення, наприклад, вставки інформації в цифровий потік, що, у свою чергу, дозволить створити методики й засоби швидкої експертної перевірки цифрових фонограм і зображень [21, с. 19].

Ми, безумовно, погоджуємося і з думкою, що підвищення ефективності засобів спеціальної техніки (техніко-криміналістичне забезпечення) при провадженні слідчих дій можливе за умови широкого використання сучасної криміналістичної техніки, зокрема, таких інтелектуальних науково-технічних засобів, як спеціалізовані експертні інформаційні системи. Сьогодні можна визначити два напрями використання інтелектуальних інформаційних технологій для техніко-криміналістичного забезпечення досудового слідства:

- автоматизація криміналістичних обліків з використанням автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АІПС) та автоматизованих ідентифікаційних систем на базі програмно-технічних комплексів;
- автоматизація проведення експертиз та досліджень шляхом використання автоматизованих банків даних (АБД), АІПС, АРМ експерта, експертних систем [22, с. 442-448].

Іншою перешкодою щодо впровадження нових технічних досягнень у кримінальний процес окремі науковці називають «пануючу в теорії доказів» позицію, відповідно до якої під законністю науково-технічних засобів, застосовуваних безпосередньо в кримінальному судочинстві, варто розуміти головним чином їхнє пряме закріплення діючим кримінально-процесуальним законодавством. Очевидно, що дана позиція має місце й сьогодні, а рівень технічного забезпечення кримінального судочинства, і особливо оперативних підрозділів органів внутрішніх справ, продовжує залишатися недостатнім на відміну від кримінального середовища й організованих злочинних угруповань, які використовують останні науково-технічні досягнення й не знають проблем ні з фінансуванням, ні з технічним оснащенням [23]. Тому ми погоджуємося з пропозицією окремих науковців щодо відмови від опису конкретних технічних засобів у статтях КПК. Бо вичерпний перелік джерел доказів перешкоджає оперативному використанню в кримінальному судочинстві новітніх досягнень науки й техніки і більш доцільно було б встановити в законі приблизний перелік джерел доказів поряд з детальною регламентацією тих вимог, яким вони повинні задовольняти [24, с. 187].

Але такий підхід, в свою чергу, вимагає чіткого структурування як понятійного апарату, так і самих науково-технічних засобів, розробки та впровадження тактико-технічних та нормативно-правових основ їхнього застосування в діяльності ОВС. Тому саме стандартизація термінології та класифікація засобів, які визначатимуть джерела доказів, на нашу думку, дозволить підвищити ефективність та оптимізувати використання спеціальної техніки, дасть можливість нормативно регламентувати її застосування у процесуальній, оперативній, адміністративно-управлінській діяльності органів внутрішніх справ [15, с. 8-14].

Використання спеціальної техніки в діяльності ОВС було предметом дослідження багатьох учених. Так, комплексному використанню спеціальної техніки присвятили свої дослідження П.П. Артеменко, В.І. Декшне, Н.А. Коровін, Е.Ф. Толмачев. Дослідженнями використання спеціальної техніки окремими службами займалися П.М. Ануфрієв, О.В. Вишня, Л.І. Громошенко, О.Ф. Долженков, П.А. Єрмаков, Ю.Ф. Жаріков, І.П. Козаченко, О.І. Левков, В.Л. Оргинський, В.П. Сапальов. Використання окремих засобів спеціальної техніки досліджували О.І. Воронов, М.І. Мельников, С.С. Паламарчук, В.Ф. Павлюков, І.Р. Шинкаренко.

В останні роки фундаментальним дослідженням організації й тактики застосування оперативної техніки в діяльності міліції займався Ю.Ю. Орлов. Він разом з традиційними основами ОРД (правовою, організаційною, тактичною) запропонував враховувати *технічний аспект* цієї діяльності (за аналогією з криміналістикою), який пов'язаний із застосуванням технічних засобів з метою виконання завдань ОРД.

Проблему використання нових інформаційних технологій в діяльності органів внутрішніх справ досліджували такі вчені як Ю.М. Батурін, П.Д. Біленчук, В.В. Вехов, М.С. Вертузасв, О.Г. Волеводз, В.О. Голубев, В.В. Крилов, О.П. Снігерьев, І.Ф. Хараберюш. В останні роки дисертаційні дослідження у цьому напрямку проводили В.П. Шеломенцев (2008), В.С. Ткаліч (2008), Ю.В. Степанов (2009), М.Ю. Літвінов (2010), В.М. Бутузов (2011).

У дослідженнях названих вище науковців та у нормативно-правових актах, що регламентують порядок використання технічних засобів щодо виявлення, розкриття і розслідування злочинів, можна зустріти такі поняття, як «спецтехніка», «спеціальна техніка», «засоби спецтехніки по боротьбі зі злочинністю», «спеціальні засоби», «спецзасоби», «спеціальні технічні засоби», «науково-технічні засоби», «технічні засоби», «криміналістична техніка», «оперативна техніка» тощо. Однак, практично кожне з них не має чіткого визначення слова «спеціальний», і чіткої вказівки на те, про які саме «технічні засоби» йде мова. Зустрічаються також дослідження та нормативні документи, у яких одночасно використовуються два або більше з перерахованих вище термінів, частіше без відповідних коментарів і роз'яснень, що порушує логіко-смыслову структуру тексту.

Розгляд науковців робіт та нормативно-правових актів показав, що серед термінологічних словосполучень, у яких використовуються зазначені лексичні одиниці стосовно сфери кримінального судочинства і діяльності правоохоронних органів, найбільшого поширення одержали: «спецтехніка», «спеціальна техніка», «спеціальні технічні засоби» і «технічні засоби», «науково-технічні засоби» і похідні від них.

У нормативних актах та дослідженнях, що відносяться до органів внутрішніх справ термін «спеціальна техніка» і його похідні одержали саме широке поширення. Тут можна зустріти «спеціальну техніку, призначену для правоохоронних органів», «...спеціальну техніку, призначену для протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», «спеціальну техніку», у перелік якої включається оперативна, криміналістична, організаційна і інша техніка, а також засоби зв'язку й охоронно-пожежної сигналізації.

У деяких роботах та документах, що відносяться до діяльності ОВС, використовуються також поняття, як «спеціальна техніка для відеодokumentування», «спеціальна техніка для розмноження оперативної інформації», «спеціальна техніка фіксації і передачі інформації», «спеціальна криміналістична техніка», «спецобладнання», «спеціальне обладнання», «засоби спецтехніки по боротьбі зі злочинністю» і багато ін.

Висновки

Ретельний аналіз названих матеріалів показує, що поняття технічних засобів, використовуваних у кримінальному судочинстві, з погляду нормативних актів, що регламентують діяльність ОВС, є досить невизначеним. Так, в одних дослідженнях та документах криміналістична або оперативна техніка включена до складу спеціальної, в інші – це окрема група технічних засобів. У деяких дослідженнях зі спеціальної техніки виділяють оперативну, криміналістичну й іншу техніку (при одночасному перерахуванні їх через кому), що є, на наш погляд, термінологічно невірним, тому що «спеціальна техніка» поняття більш широке, ніж «оперативна техніка» або «криміналістична техніка», причому останні її види вже за визначенням відносяться до «спеціальної техніки» (у широкому розумінні), а частина і ціле не можуть бути рівнозначними [25, с. 52-68]. При всій розмаїтості понять, що визначають технічні засоби, які використовуються правоохоронними органами щодо протидії злочинності, стосовно сфери кримінального судочинства найбільше поширення одержав термін «спеціальна техніка» і похідні від нього (наприклад, «спеціальні технічні засоби»).

Відсутність єдиного розуміння сутності технічних засобів, застосовуваних у сфері кримінального судочинства, невизначеність їхнього правового статусу й порядку використання в кримінально-процесуальній діяльності спричиняє не тільки нечіткість нормативно-правових формулювань, але й негативно позначається на якості дізнання, досудового слідства, оперативно-розшукової діяльності й судового розгляду кримінальних справ.

У діючому кримінально-процесуальному законодавстві треба ввести загальну норму, яка б на основі термінологічної однаковості регламентувала загальні правила (принципи) застосування спеціальної техніки у правоохоронній діяльності і давала її поняття.

Вивчення практики використання науково-технічних засобів та наукового обґрунтування необхідності та ефективності їх застосування в діяльності правоохоронних органів дозволяє зробити висновок, що сьогодні відсутні загальнотеоретичні, організаційно-тактичні та нормативно-правові основи щодо уніфікації особливостей використання спеціальної техніки у протидії різним видам злочинів в Україні, удосконалення інформаційного, тактичного, технічного та кадрового забезпечення застосування спеціальної техніки, які потребують фундаментального наукового дослідження.

РЕЗЮМЕ

Висвітлюються підстави, які визначили необхідність використання науково-технічних засобів у розкритті та розслідуванні злочинів. Визначається роль і місце спеціальної техніки в діяльності органів внутрішніх справ та окремі проблеми, пов'язані з її використанням.

Ключові слова: науково-технічні засоби, кримінальний процес, оперативно-розшукова діяльність, спеціальна техніка.

РЕЗЮМЕ

Освещаются основания, которые определили необходимость использования научно-технических средств в раскрытии и расследовании преступлений. Определяется роль и место специальной техники в деятельности органов внутренних дел и некоторые проблемы, связанные с ее применением.

Ключевые слова: научно-технические средства, уголовный процесс, оперативно-розыскная деятельность, специальная техника.

SUMMARY

They are illuminated basis, which have defined need of the use the research facilities in opening and investigation of the crimes. It is defined role and place of the special technology in activity organ internal deals and some problems, connected with her using.

Keywords: research facilities, criminal process, operational-search activity, special technology.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2006. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Фойницький І.Я. Курс уголовного права. Часть особенная: посягательства личные и имущественные / И.Я.Фойницький; под ред., с предисл. А.А.Жижиленко. – [7-е изд., доп. и пересмотр]. – Петроград: Юрид. о-во при Петрогр. ун-те, 1916. – 443 с.
3. Фельдштейн Г.С. Лекции по уголовному судопроизводству / Г.С. Фельдштейн. – М.: Типолитография В. Рихтер, 1915. – 432 с.
4. Розин Н.Н. Уголовное судопроизводство: пособие к лекциям: 3-е изд., пересмотр. / Н.Н. Розин. – Петроград: Изд. юрид. кн. скл. «Право», 1916. – 603 с.
5. Колдаев В.М. Из истории практической криминалистики в России: применение научных методов работы в розыске и расследовании преступлений: факты, документы, комментарии / В.М. Колдаев. – М.: ЛекЭст, 2005. – 376 с.
6. Комаха В.О. До питання про початок формування криміналістичної техніки в Україні / В.О. Комаха // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: Матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009. – С. 40-42.
7. Волинский В.А. Криминалистическая техника: наука-техника – общество – человек / В.А. Волинский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 311 с.
8. Сидоренко Н.И. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел: учебная дисциплина, самостоятельная юридическая наука / Н.И. Сидоренко. – К.: НИ и РИО КВШМ МВД СССР., 1984. – 126 с.
9. Лысов Н.Н. Фиксация доказательной информации при раскрытии преступлений / Н.Н. Лысов. – М.: Академия МВД России, 1996. – 62 с.
10. Специальная техника и ее применение: учебное пособие / П.П.Артеменко, Б.П.Воронин, Г.М.Воскресенский [и др.]. – М.: Акад. МВД СССР, 1982. – 348 с.
11. Селиванов Н.А. Научно-технические средства расследования преступлений: автореф. дисс. на соиск. ученой степени докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза” / Н.А. Селиванов. – М., 1965. – 34 с.
12. Шепітько В.Ю. Криміналістика: підручник / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.: за ред. проф. В.Ю. Шепітько – [4-е вид., перероб. і доп.] – Х.: Право, 2008. – 464 с.
13. Галаган В.И. Использование следователем информации на первоначальном этапе расследования: автореф. дисс. на соиск. ученой степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Уголовный процесс; криминалистика; судебная экспертиза” / В.И. Галаган. – К., 1992. – 24 с.
14. Чучукало О. Поняття техніко-криміналістичного забезпечення судового слідства / О.Чучукало // Право України. – 2003. – № 1. – С. 67–70.
15. Хараберюш І.Ф. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ : Загальна частина : навчальний посібник / І.Ф. Хараберюш ; ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка – 2-е вид., перероб. і доп. – Донецьк: Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. – 284 с.
16. Мазниченко Ю.О. Використання інтелектуальних інформаційних технологій у техніко-криміналістичному забезпеченні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів / Ю.О.Мазниченко // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 листопада 2009 р. – К.: КНУВС, 2009. – С. 182-183.
17. Ревака В.М. Форми використання спеціальних пізнань в досудовому провадженні: автореф. дис. на здоб. наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза” / В.М.Ревака. – Харків, 2006. – 20 с.
18. Бондар В.С. Проблеми теорії і практики використання спеціальних криміналістичних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло: автореф. дис. на здоб. наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза” / В.С.Бондар. – К., 2008. – 20 с.
19. Сергеева Д.Б. Зняття інформації з каналів зв'язку: кримінально-процесуальні і криміналістичні засади: автореф. дис. на здоб. наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза” / Д.Б. Сергеева. – К., 2008. – 16 с.
20. Сокиран М.Ф. Процесуальні і тактичні питання використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України: автореф. дис. на здоб. наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза” / М.Ф. Сокиран. – К., 2008. – 20 с.
21. Рыбальский О.В. Некоторые проблемы современной фоноскопической экспертизы / О.В. Рыбальский // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 листопада 2009 р. – К.: КНУВС, 2009. – С. 18-20.
22. Криминалистика: учебник для вузов / [Т.В.Аверьянова, Р.С.Белкин, Ю.Г.Корухов, Е.Р.Россинская]; под ред. Р.С. Белкина. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М.: Изд. НОРМА, 2003. – 992 с.
23. Ландау И.Л. Проблемы технические и процессуальные использования видеозаписи на предварительном следствии / И.Л. Ландау // Актуальные вопросы уголовного права и процесса. – Калининград: Изд-во КГУ, 1987. – С. 130-138.
24. Белкин А.Р. Теория доказывания: науч.-метод. пособие / А.Р. Белкин. – М.: НОРМА, 1999. – 418 с.
25. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій: монографія / [І.Ф. Хараберюш, В.Я. Мацюк, В.А. Некрасов, О.І. Хараберюш]. – К.: КНТ, 2007. – 196 с. – (Сер.: Проблеми оперативно-розшукової діяльності).

УДК 349.2

ИНСТИТУТ ТРУДОВОГО ДОГОВОРА КАК ПРОБЛЕМНАЯ СФЕРА РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА ПРИЗНАНИЯ НЕЗАКОННЫМИ УСЛОВИЙ ДОГОВОРОВ О ТРУДЕ, УХУДШАЮЩИХ ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ РАБОТНИКОВ СРАВНИТЕЛЬНО С ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ

Ярчук В.С., соискатель адъюнктуры Харьковского национального университета внутренних дел.

В современных условиях, несмотря на наличие многочисленных проблем в данной сфере, обеспечение прав человека считается одним из «легитимационных» принципов современной цивилизации. «Определение границ поведения человека в трудовых и тесно связанных с ними правоотношениях, — справедливо подчеркивает украинский исследователь В. И. Щербина в своей научной монографии «Функции трудового права», — должно основываться на фундаментальных принципах, определенных в ст. 3 и 8 Конституции Украины, а именно: *принципах признания в праве человека как высочайшей социальной ценности и верховенства права*» [1, с. 367–368]. Известная российский исследователь современной проблематики принципов трудового права И. К. Дмитриева также небезосновательно подчеркивает, что *принципы трудового права должны опираться на конституционные принципы. Конституционные принципы являются*